

A KÁRMELITA HARMADREND ZOMBORBAN ÉS A SKAPULÁRÉ TÁRSULAT*

A kármeliták által 1904-ben felvállalt zombori Szent István templomhoz kapcsolódva több ájtatos társulat működését dokumentálhattuk. A harmadrend mellett a Prágai Kis Jézus Társulatát és a skapuláré társulatot. Mindhárom erősen kapcsolódik a kármelita rendhez, annak sajátos lelkiségét idézi.

Harmadik rendje természetesen nemcsak a kármelitáknak van, ám csupán néhány szerzetesrend működésében vált olyan fontossá, mint a kármelitáknál. A 13. századtól megalakuló szerzetesrendek 1. azaz férfi és 2. azaz női mellett a rend szellemében a világban élő laikusok társulására alakult ki nevük, a harmadik rend (ordo tertius, ordo tertius saecularis). Az 1983 előtt hatályos egyházzog szerint a szerzetesrendek alakíthattak harmadrendet szentszéki jóváhagyással. Belső fegyelmét az adott szerzetesrend, külső fegyelmét pedig a helyi főpásztor (püspök) határozta meg. A harmadrend tagjai részesülnek a szerzetesi közösség lelki kincseiből, lehetnek világiak és papok (szerzetesek nem!) és saját ruhát viselhetnek. Szerzetesi fogadalmat nem tesznek. Egy személy nem tartozhat két harmadrendhez, de lehet egyúttal más vallási társulat (sodalitas, confraternitas) tagja. minden szerzetesi intézmény mellett alakulhat. Legismertebbek közé tartozik a ferencesek harmadrendje, a Ferences Világi Rend, ennek is voltak tagjai Zomborban. Mellette említhető a domonkos és a szervita harmadrend, amelyek ugyan Zomborban nem működött, de egyháztörténetileg szerepük fontos.

A kármelita harmadrend (ordo tertius Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo, magyarul „A Kármelhegyi Boldogságos Szűz anya Mária és Jézusról nevezett Szt. Terézia világi III. rendjének kongregációja”, horvátul „Karmelitanski Treći Reda) Zomborban kilenc évvel fiatalabb a most alapítási centenáriumát üllő kármelita rendháznál. Természetesnek látszik, hogy a zombori és környékbeli híveknek előbb meg kellett ismerkedni a kármelita lelkiséggel, a kármelita imaélettel ahhoz, hogy a rendház körül kialakulhasson egy imatársulatot alakítani akaró csoport. A szervezés már 1912-ben megindult Santić Gellért atya vezetésével. Egy év után terelték hivatalos útra a megalapítást. A háztörténet bejegyzései szerint erre 1913-ban került sor. 1913. július 19-én a rendi káptalan elfogadta a harmadrend létesítésének javaslatát. Július 22-én pedig az egyházmegyei jóváhagyás is megérkezett, így július 24-én a tartományfőnök helyettese jóváhagyta a harmadrend felállítását. A generális atya ezt augusztus 8-án engedélyezte. A Kármelhegyi Boldogasszonyról és Kis Szent Teréziáról nevezett harmadik

* A kutatást az OTKA 68325 pályázata támogatta.

rendet pedig ünnepélyesen 1913. szeptember 8-án, Kisasszony napján, Szűz Mária születésnapján alakították meg. Pár hónapos előkészület után 1913. december 8-án öltötte fel a rendi habitust 13 asszony.² A harmadrendi jegyzőkönyv 1913. szeptember 8-án 12 horvát asszonyról tesz említést, akikhez szeptember 28-án még újabb négy jelölt csatlakozott.³ December 8., a Szeplőtelen Fogantatás napja megmaradt a harmadrendbe lépés ünnepnapjának. 1914. december 8-án újabb tizenkét újoncra esik szó, ismét nőkről, akik magyar és horvát nyelvű beszéd után fogadalmat tettek.⁴ Figyelemre méltó, hogy ezt követően a háztörténetben alig esik szó a harmadrendről. De ugyanúgy keveset olvashatunk a skapuláré társulatról, s a Prágai Kis Jézus Testvérületéről is. Ez utóbbiról megtudjuk például, hogy társulati ünnepe Jézus nevenapján volt, amikor is a Prágai Kis Jézus oltáránál a társulat asszisztálásával mutattak be szentmisét.⁵ E szűkszavúságnak valószínűleg az volt az oka, hogy a harmadrendnek külön iratképződése, irattára volt. 1930 és 1935 között pl. a Szent Józsefről nevezett Sebestyén atya igazgatósága alatt horvátul vezették a társulat krónikáját, amelynek elején rövid történeti visszatekintés olvasható a harmadrend zombori életéről.⁶ Amíg a kezdetkor 12 tagja volt a harmadrendnek, számuk 1932-ben 32 főre nőtt. Közöttük 13 férfi is volt, akik külön férfi csoportot alkottak. A későbbi évek során, s ez napjainkra is vonatkozik, átlagban 30 fő körül mozog a harmadrend taglétszáma. Úgy látszik, az adott hívő közösség ekkora létszámú harmadrendet tud fenntartani, kiállítani. Ezt igazolja a társulat tagjait nyilvántartó könyv is, amelyet 1913-tól, a megalakulás idejétől vezetnek.⁷ Ma, 2004-ben 38 elő tagja van a harmadrendnek, 5 férfi és 33 nő. Ebből 27 zombori, 11 Zombori kívülről: 2 Szabadkáról, 5 Zentáról, 2 Borból, egy Bezdánból, s egy Nišből. Ebből örök fogadalmas 22, 11 ideiglenes fogadalmas, 3 újonc és 2 jelölt, 33 nővér (azaz nő) és 5 testvér (férfi tag). Foglalkozást tekintve tisztviselők, tanárok, középosztálybeliek. A legfiatalabb tag 1966-ban, a legidősebb 1916-ban született. Azt mondhatjuk tehát, hogy szociológiailag a zombori kármelita harmadrend elsősorban az idősebb, városi, középosztálybeli nők társulata.

A taggá válásról a harmadrendi szabályzat rendelkezett. A megalakuláskor a felvételhez szükséges idő rövidebb volt, mint napjainkban. Akkor az újoncidő, a jelöltidő 3 hónapos volt a fogadalomtétel előtt. Ma a beöltözés után a noviciátus egy év, az újoncidő egy év, majd első fogadalom 3 évre, s ez után jön az örök

2 *Chronica Conventus Zomboriensis S. Stephani Regis fundati die 20. Aug. 1904. Tomus 1.* 1913. július 19, 22, 24-i, augusztus 8, szeptember 8. és december 8-i bejegyzések. A háztörténetet 1904-1913. között latinul vezették. Ezt követően néhány hónapot magyarul írtak be, majd ismét visszaálltak a latinra, amit 1970-ig használtak. Ettől kezdve a háztörténet nyelve horvát.

3 *A zombori Kárm. Harmad Rend havi gyűléseinek jegyző könyve 1941. év. május hó 4-én, 1913-ra vonatkozó adatok.*

4 *Chronica Convent. Zombopriensis S. Stephani Regis fundati die 20. Aug. 1904. Tomus 1.* 1914. dec. 8.

5 *Pl. Chronica Convent. Zombopriensis S. Stephani Regis fundati die 20. Aug. 1904. Tomus 1.* 1931. jan. 4., 1932. jan. 3.

6 *Beleške Kronike Karmelskog Trećeg Reda.* Sombor. P. fr. Sebastianus a S. Joseph O.C.D. Director III. O^{nis} 31-V. 30.

7 *Catalogus feminarum et virorum qui suscepti sunt in Ordinem III. B. Mariae de Monte Carmelo et S. M. Teresiae a Jesu et vota emiserunt Sombrini a tempore erectionis nominati Ordinis in ecclesia S. Stephani Regis sc. A die 8. Sept. 1913.*

fogadalom. Feltétel a szentségekben való részesülés, ezért – ma főleg az idegenből valóktól – kéri a keresztlevelet, házassági anyakönyvi kivonatot. A zomboriakat ismerik, tudják állapotukat. Tagok 24 évnél idősebb személyek lehetnek. Az életkori előírás egy korábbi időszak felnőtté válásának korhatárát őrizte meg. A tagok viselik a skapulárét, amely újabban érmecskével helyettesíthető. Ám a skapulárés körmeneten az előírt méretű szövet skapulárét hordják. A beöltözés, a fogadalomtétel szertartását a szabályzat tartalmazza. A beöltözés, a fogadalom rítusánál egykor a sekrestyében egy Skapulárés Boldogasszony képet használtak, amely mellett két gyertya égett. Ez a kép most a társulat szobájában látható. A mai szertartásokat mindig a templomban végzik.

A tagnyilvántartó könyv adatait elemezve képet kaphatunk a taglétszám időbeli alakulásáról, a férfiak és nők, a laikus és klerikus tagok, a horvátok, németek és a magyarok hozzávetőleges arányáról. A tagnévsorban összesen 245 tagot számláltam meg, közöttük 24 férfinévem találtam, a többiek nők. Arányait tekintve legtöbben bunyevácok, majd magyarok, végül németek. A harmadrendnek mindössze két pap tagja volt Schwerer Jakab és Hvala Adolf plébánosok. Földrajzilag természetesen a legerősebb hatást Zombor lakosságára gyakorolták. Zomborból 1913 és 2004 között kerekén 100 tagja volt a társulatnak. A többi település messze lemaradva követi az anyavárost. Szabadka 8, Zenta 6, Apatin 2, Bácsmonostor 2, Bor 2, majd egy-egy taggal a kilencven év során jelentkezik Budapest, Eszék, Plevna, Bezdán, Sarajevo, Niš.⁸ A tagok nevére, származási helyére vonatkozóan találunk még adatokat a harmadrend jegyzőkönyveiben is. Ezt 1913-1930 között vezették latin nyelven. 1913 és 1930 között csupán tíz Zomboron kívüli tagot találtam itt: Csurog, Pacsér, Szabadka, Budapest, Hercegszántó és Bácsmonostor neve fordul itt elő.⁹ Sok névnél jelölve van elhalálkozásának időpontja is. A távoli helyek legkülönbözőbb módon szerezhettek tudomást a zombori kármelita harmadrendről: idegenben lelkigyakorlatot tartó kármelitáktól, más rendbeli szerzetesektől, plébánosoktól.

A mai gyakorlat szerint a nem zombori tagok évente egyszer személyesen eljönnek Zomborba. Kis Szent Teréz előtt van az egyhetes lelkigyakorlat. Mátyás atya kezdeményezése alapján a lelkigyakorlat utolsó napján van a beöltözés és a fogadalom.

A harmadrend havonta tartott alapszabálya szerint gyűlést. Kivétel az 1920-as esztendő, amikor 26 gyűlést tartottak. Okát nem tudni. Az egyes gyűléseknél olvashatjuk az elhangzott elmélkedések, beszédek témáját, a gyűlés rövid leírását, a közös áhitat bemutatását, a tagok és tagjelöltek nevét, a beöltözés napját. Az új vezetőségre mindig január első napjaiban szavaztak, Vízkereszt tájkán. A jegyzőkönyv végén megtaláljuk a tagok névsorát lakóhelyük, a beöltözés dátuma, a rendi név feltüntetésével. Csak nők szerepelnek ebben a névsorban: Zomborból 49 fő, 10 fő pedig Zomboron kívülről. Itt láthatjuk az elhunyt rövid névsorát is,

---

8 *Catalogus ... passim*

9 *III. Ordo BMV de Monte Carmelo et S. M. N. Theresiae*

7 főt. A meghalt tagok nyilvántartása a múltban – mint más társulatok esetében is – nagyon pontatlan.¹⁰ A mai adminisztráció precíz és megbízható.

Az impériumváltásoknak megfelelően latinul, magyarul¹¹ és horvátul¹² vezetett társulati jegyzőkönyvekből a harmadrend mindennapi életének néhány mozzanatára is találunk adatokat. (Gyors áttekintésben a nyelvi nehézségek miatt most az 1941-től magyarul vezetett lapokról idézek.)

Azt mondhatjuk, hogy a harmadrend életét természetesen az alapszabály alapján szervezte meg. Az alapszabályt azonban ebben az esetben is mintegy modellnek tekinthetjük, amely mindig a maga konkrét esetlegességében valósult meg. A társulat vezetője az *igazgató*, aki mindig kármelita atya volt. Ma, hogy csak két atya tartózkodik a rendházban, nincs kijelölt kármelita igazgató. A világi vezető neve a jegyzőkönyvekben *perjelnő*, horvátul *poglavarica*. Ennek van helyettese, van még *újonctanító*, *učitelica*, *novakina*, van *pénztárnok*, volt és van *beteglátogató*, *bolničanka*, *jegyzőkönyvvezető*, *izveštaji*.

A közgyűlések rendes előadásai között 1941. szeptemberében előadás hangzott el a harmadrend eredetéről és jelentőségéről. A mai vezető Bornać Vita asszony, aki ebben az évben a havi gyűléseken Keresztes Szent János életét olvassa föl. A havi gyűléseken, ez ma minden hónap negyedik vasárnapján az esti mise előtt egy órával van, kiosztották a „Kármelita harmadrendi naptárt”, amelyet horvátul és németül is („Kalender des Karmeliten Drittordens”) használtak. Ennek tartalmában kisebb változások voltak az évtizedek során, de a keret lényegében azonos maradt. Egy kitöltetlen űrlap szerint:

- első pénteken szentáldozás Jézus szentséges Szíve tiszteltére;
- első szombaton Szűz Mária szeplőtelen Szívének tisztelete, mise az elhunyt harmadrendi tagokért;
- a kármelita szentek emléknapi az adott hónapban;
- havi pártfogó;
- a hónap első vasárnapján délután újonctanítás;
- a hónap negyedik vasárnapján gyűlés, ugyanaz nap mise a rend élő tagjaiért, délután a litánia után skapuláré körmenet;
- havi erény;
- havi imaszándék;
- búcsúáldás;
- rendi börtök;
- közös szentáldozás;
- Szűz Mária vecsernyéje;
- közös Szentségimádás;
- teljes búcsúnyerési lehetőség; a felsoroltak mellett egy tetszés szerinti napon (fogadalom évfordulója, havi gyűlés napja);
- rendi halotakért előírt ima;

10 III. Ordo BMV de Monte Carmelo et S. M. N. Theresiae passim

11 A zombori Kárm. Harmad Rend havi gyűléseinek jegyző könyve. 1941. év május hó 4-én

12 Zapisnik škupština (mjesečnik: na čtortu nedelju a mjesečii; i vanrednik: na blagadane ili poslendene, po nuredbi Oča Upravitelja. (1929. aug. 25-én kezdődik horvátul)

egyéb tudnivalók.

Az erénygyakorlatok között sokféléét találunk: a káromkodás ellen (többször, ez fontos problémát jelenthetett az 1940-es években), a tisztaság megőrzése, a szelíd-ség szükségessége, a hallgatagság, a bűnbánat fontossága, stb. Az utóbbiak különösen jól illeszkednek a kármelita szellemiségbe, egy remete rend szellemiségébe. Ezeket az úrlapokat ma is használják, ma számítógépen készíti Bernardin atya. A havi közös szentáldozás a vasárnap reggeli 6 órai szentmisén volt. A hívek áldozása után a harmadrendiek kettesével mentek az áldoztató rácshoz, s úgy áldoztak.

A harmadrendi tagok régebben havonta egyénileg is felkeresték a rendi igazgató kármelita atyát, akivel a lelki életükhöz kaptak iránymutatást.

1943. június 14-én tartott gyűlésben határozatot hoztak a hanyag, ritkán járó tagok ellen. Őket tiszteletbeli tagoknak tekintik. Ez nagyon méltányos döntés volt, amely e tagtársakat nem szégyenítette meg. Határozatba tétetett, hogy a nem-fizető tagtársak temetésére nem vonulnak a harmadrendi zászlóval, s értük szentmisét sem mondatnak. Halálesetkor ugyanis a háztól ravatalozás idején zászlóval kísérte ki a tagság elhunyt tagtársát. Erre külön volt egy fekete zászló. Amikor a ravatalozó megépült, attól kezdve onnan kísérték a sírig. De ez is elmaradt ma már. Előírták ekkor, hogy az új tagok fizessenek az addig ajándéka kapott skapuláréért és keresztért. Ebből a bejegyzésből az is kitűnik persze, hogy harminc éven keresztül mindezeket ajándékba kapták beöltözéskor.

A férfiak a gyűlést a kisteremben, a nők a nagyobb sekrestyében tartották. Ma a klauzúrán kívül egy kis szobájuk van, ez egykor a nagyothallók gyóntató szobája volt. Itt őrzik a könyvtárat, a társulati zászlókat, az éppen használt társulati iratokat.

Az 1944. május 30-i, vasárnapi tisztikar választás a következő eredményeként a régi vezetőséget újítták meg. Igazgató: P- Benjámín, perjelnök: Pasula nővér, titkárnő: Iteána nővér, 1-3. tanácsadó: Mária nővér, Magdolna nővér és Margit nővér. Beteglátogatók: Margit és Klementina nővérek. A pénztáros Márta nővér. 1946. május 26-án, a vidéknek ismételtén Szerbiához csatolása és a kommunista rendszer bevezetése után, az igazgató közölte, hogy a rend beszünteti a rendszeres havi gyűléseket, de kéri a tagokat, hogy továbbra is tartsák be a szabályokat. Ezek a stagnálás évei: évente 1-2 új tag lép be a harmadrendbe. Az egyházhatóság ekkor megszüntette a Mária-kongregációt és a harmadrendek működését. 1950-ben maguk a tagok sürgetik a társulat újraindítását. 1953-ben halt meg a zombori férfi harmadrendi társulat első főnöke (Lázár István). A harmadrend különböző célokra sok adományt gyűjtött: szegénysegítés, skapuláré nyomtatás.

A zombori kármelita harmadrendnek viszonylag jelentős és rendben tartott könyvtára volt és van napjainkban. Ennek magyar könyveit külön leltárba vették. A katalógusba bejegyzett könyvek, folyóiratok alapján az alapítástól, 1913-tól az 1930-as évekig vezethették rendszeresen a nyilvántartást. Eszerint a magyar könyvtárban megtalálható mági P. Balázs Benjámín, aki egyidőben a III. rend igazgatója volt, néhány lelkeségi könyve. Rajta kívül a jezsuita Bangha Béla, a csíksomlyói ferences Trefán Ágoston, a kármelita P. Szeghy

Ernő, Prohászka Ottokár több írása, néhány folyóirat szám: Máriakert, Jézus Szívének hírnöke (mindkettő jezsuita szellemiségű, Tóth Mike szerkesztette). Ezen kívül szépirodalom: Kisfaludy Árpád, Verne Gyula, Herczeg Ferenc, Sienkiewicz néhány regénye.¹³ Ma 632 magyar és 202 horvát nyelven. Sem a horvát, sem a magyar nyelvű könyvállományt nem tanulmányoztam. Önálló társulati könyvtár ritka a történelmi Magyarországon. Így az is, hogy könyveinek listája, sőt, maga a könyvanyag is hiánytalanul fennmaradt. Az pedig egyedülálló, hogy megvan a könyvtári kölcsönzési könyv is, a könyvtár mai napig kölcsönkönyvtárként működik. Ezek lehetővé teszik nemcsak a vallásos irodalomkínálat elemzését, hanem akár koronként, személyenként a tényleges olvasási gyakorlat vizsgálatát is. Ezt a vizsgálatot a rendelkezésekre álló rövid időben nyilván lehetetlen volt elvégezni. De érdemes valakinek ezzel foglalkozni a jövőben. A zombori kármelita harmadrendnek ez megbecsülendő művelődéstörténeti értéke.

A harmadrendbe állás indítékairól elsősorban a társulat világiak vezetője beszélt. Az indítékok között első helyen a Boldogasszony tisztelete áll. Fontos a szombati bulla ígérete, de lehet egyéni indíték: betegség, özvegység is. A rendi neveket ma a belépők választják, korábban, 1960-as években a harmadrendi igazgató adta a nevet. A világi társulati vezető 1966-ben a Szentlélekről nevezett Gertruda nevet kapta például. Nem ismeretes előttem a névválasztás rendi és lelki háttere. A mindennapi érintkezésben a rendi nevet nem használják, egymást keresztnévükön szólítják. A harmadrend védőszentje a Boldogságos Szűz. A skapulárét viselők, a harmadrendiek mind az Ő védőpalástja alatt vannak.

A betegek, a gyónók a kármelitákat részesítik előnyben.

A harmadrendiek kötelessége elsősorban a rendszeres imádság. Aki nem tudja az előírt napi óráimat végezni, az kiválthatja 25 Miatyánkkal vagy a teljes rózsafüzérrel. Elmélkedni naponta kell. Az elmélkedés témáját maguk választják, de ehhez az imakönyv segítséget ad: Jézus élete és szenvedése, Szűz Mária.

A zombori kármelita harmadrend imakönyvét, énekeskönyvét 1939-ben magyarról fordították horvátra. A minta a magyar harmadrend volt, amelynek magyar nyelvű imakönyve és szabályzatai megtalálhatók a társulati iratok között és a rendi könyvtárban. Német nyelvű könyvre nem bukkantam, de valószínűleg egykor az is létezhetett.

Ez a szabályzat tartalmazza a gyűlések lefolyását, az elmondandó imádságokat, ájtatosságokat. Skapulárés körmenetet régebben minden havi gyűlés után tartottam, ma azonban csak nagy ünnepek vigíliáján tartanak, kereszttel, gertyával és a kármelita zászlóval. A zászló egyik oldalán a Kármelhegyi Boldogasszony, a másikon Szent Illés látható. Ez fontos szimbóluma is a társulatnak. A harmadrendiek a zászlóval felvonulnak más körmeneteken is, pl. Úrnapiján, amikor az Oltáriszentség után haladnak a menetben. A körmenet ma nem megy ki a templomból.

Minden hónapban önkéntes adakozás van. Ez az összeg főleg misemondásra megy. A havonta mondatott két mise közül első szombaton az elhunyt

13 A Sombori Kármelita Harmadrendi könyvtár magyar könyveinek jegyzéke.

tagokért, a negyedik vasárnap – ez a gyűlések időpontja is – az élő tagokért. Ha egy tag meghal, nem virágot vesznek, hanem az elhalt tag lelki üdvéért mutatják be az első szentmisét. Régen a fogadalom megújítása Nagyszombaton volt. Napjainkban ezt az évi első gyűlésen egy kármelita atya jelenlétében tartják. A lelkigyakorlatokat magyarul és horvátul tartják különböző időpontban. De a tagok tudnak mindkét nyelven. A nagybőjtben keresztút és prédikáció van. Ezekben a hónapokban nincs gyűlés. Az elmúlt évtizedekben, a társulat elöregedése előtt voltak, akik a templom rendben tartásában segítettek. Ma ez idős koruk miatt nincs. Bár a rendi szabályzat ajánlja, hogy a testvérek „egymást tehetségük szerint támogassák”. Ám ez az aktív szeretet az idős kor miatt ritkán gyakorolható.

Működik skapularé társulat, minden évben új tagok iratkoznak be. Van Prágai Kis Jézus Társulat is. Ezt Gellért atya vezette be. Minden hónap 25-én karácsonyi énekekkel volt a szentmise. Ez kedvelt mise volt, mindig nagyon sokan látogatták. Úgy lehet talán értékelni, hogy a kármelita lelkiségben a skapularé társulat az első fok, a harmadrend egy magasabb fok. A skapularé társulatban kevés ima-kötelesség van. Van rózsafüzér társulat Zomborban, de nincs összefüggésben a kármelita renddel. De harmadrendiek lehetnek rózsafüzéres tagok is. Volt egy ferences harmadrend is még Zomborban, ők a szabadkai ferencesekhez kapcsolódtak. Nagyobb számban működtek, mind a kármeliták.

Végül néhány mondatot szeretnék a zombori skapularé társulatról szólni. Ennek csak a tagnyilvántartó könyve maradt meg a rendház iratai között, amelyet 1915. szeptember 1-én nyitottak meg. Ez egy régi pénztári elszámolási könyv, tagolása pedig azt sejteti, hogy először a zombori lakosokat, a könyv végén pedig a más helységekből származók nevét írták be. Az egyes éveket kezdetben nem lehet elkülöníteni, mert évszámokat az 1930-as évekig nem, illetőleg csak ritkán tüntettek fel. Csupán a nevek alapján lehet a beiratkozottak nemzetiségére és nemére következtetni. Ugyancsak a nevekből sejthetjük, hogy gyakran egész családok fölvtették a skapulárét. 1926. december 8-án például a kármelita teológiát végző 13 növendék lépett be a társulatba. 1931-ben több romániai településről ill. a szerbiai Bánságból származók nevét olvashatjuk: Turnu Severin (2 fő), Tîrgovişte (8 fő), Nagyikinda (6 fő). 1933-tól kezdik a névsorban többé-kevésbé következetesen feltüntetni a dátumokat. Ebből láthatjuk, hogy egy-egy nap hányan vették fel a skapulárét, valamint vissza lehet bizonyos ünnepekre következtetni.

A skapularé társulat tagsága földrajzilag sokkal szélesebb körből tevődött és tevődik össze, mint a harmadrendé. Zombor mellett Szabadkáról sokan és rendszeresen beiratkoztak. Az 1941-es években, majd pedig az 1950-1960-as években százával vették fel a skapulárét sok településről: 1947-ben pl. Csókáról 304 fő, 1955-ben Rusko Seloról 530 fő (mind magyar nevéek), 1967-ben Bácsstopolyáról 100 fő (magyarok), 1964-ben Újbajszáról 287 fő (mind magyarok). S említhető még Nagyikinda, Zenta is.

A tagnévsorban becslésem szerint 50.000 ember nevét rögzítették az elmúlt 90 év alatt. A skapularé viselése, a viselésével együtt járó imádságok végzése tehát

valóban szélesebb körű, kevesebb elfoglaltságot jelentő vállalás. Megalapozhatja, megelőzheti a harmadrendbe lépést. Ezzel is terjesztője azonban a Kármelhegyi Boldogasszony tiszteletének, a kármelita lelkiségnek.

Kéziratos források

- Beležke Kronike Karmelskog Trečeg Reda. Sombor. P. fr. Sebastianus a S. Joseph O.C.D.
Director III. Onis, 31. V. 30.
Catalogus feminarum et virorum qui suscepti sunt in Ordinem III. B. Mariae de Monte Carmeli et S. M. Teresiae a Jesu ac vota emiserunt Somborini a tempore erectionis nominati Ordinis in ecclesia S. Stephani Regis sc. a die 8. Sept. 1913.
Chronica Convent. Zomboriensis S. Stephani Regis fundato die 20. Aug. 1904. Tomus I., Tomus II. a die 1. Junii 1941.
III. Ordo BMV de Monte Carmelo et s. M.N. Theresiae (1913-1930)
Sodales Confraternitatis S. Scapularis. A die 1. Szeptembris 1915.
A zombori Kármelita Harmadrendi könyvtár magyar könyveinek jegyzéke.
Za uplačivanje Članarum III. Reda Sombor
Zapisnik škupštine (mjesečnik: na čtvrtu nedelju u mjesecii, i vanrednik: na blagadane ili poslendane, po naredbi Oča Upravitelja.
A zombori Kárm. Harma Rend havi gyűléseinek gjyző könyve 1941. év május hó 4.-én

Irodalom

- A Kármelita Harmadrend szabályzatának rövid foglalata.* Összeállította P. Marian, a Harmadrend igazgatója. Győr, 1925.
A Prágai kis Jézus Társulat felvételi lapja
Az egyházi törvénykönyv. Szerkesztette, fordította és a magyarázatot írta ERDŐ Péter. Budapest, 1986.
Codex Statutorum Synodi primae Bačensis. Complectens statuta in plenari sessione synodali die 30. Juunii A. 1936. Subitocae discussa et auctoritate ordinarii promulgata. Suboticae, 1937.
Ritus Servendus in receptione fidelium ad Confraternitatem B. M. V. De Monte Carmelo in usu apud Carmelitas Discalceatos. Milano, 1926.